

150 JAAR LEVEN IN *Eindhoven*

Open
dag

Zaterdag
19 januari 2019
11.00-14.00 uur

www.vakcollege eindhoven.info

vakcollegeeindhoven
op maat voor vakmensen

**ONDERWIJS IN EINDHOVEN.
BEROEPSVORMEND
ONDERWIJS**

Colofon: 150 jaar leven in Eindhoven
Nr 12 Onderwijs. Onderwijs in
Eindhoven. Beroepsvormend
onderwijs

Redactie en medewerkers: Frans
Dekkers, Jeanne Frankhuizen-Benders,
Jan van Gijzel, Giel van Hooff,
Huub Jacobs, Wim Langenhoff †,
Ad Maas, Jan van Schagen,
Hans Schippers, Jos Smeets,
Peter Thoben en Hans Uijtdeuwilgen

Beeldredactie: Huub Jacobs

Hoofdredactie: Peter Thoben

Redacteur voor dit nummer:
Ad Maas

Coördinator:
Jeanne Frankhuizen-Benders

Vormgeving:
Michiel Ridderikhoff, Nieuwegein

Omslag voorzijde: Bronzen beeld
'Smid met leerling' uit 1959 door
Willy Mignot (1915-1972) bij Vakcollege
Eindhoven, vroegere tweede LTS,
aan de Piuslaan. Foto: Peter Thoben

Omslag achterzijde:
Eindexamenklassen leerjaar 1987-1988
van de Grafische School aan de Karel
de Grotelaan. EIB 30066

EINDHOVEN
in Beeld regionaal historisch centrum eindhoven

Copyright: Het auteursrecht van
de in deze uitgave opgenomen
artikelen berust bij de auteurs. Het
auteursrecht op de in deze uitgave
opgenomen afbeeldingen berust bij de
rechthebbenden, zoals beschreven in
de fotobijschriften. De uitgever heeft
van alle hem bekende rechthebbenden
van de in dit tijdschrift opgenomen
teksten en afbeeldingen toestemming
verkregen om deze af te drukken.
Indien anderen menen zekere rechten
te kunnen doen gelden, wordt hen
verzocht zich in verbinding te stellen
met de uitgever: p/a Uitgeverij Optima,
Stalstraat 1. 4132 VD Vianen.

© Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar ge-
maakt door middel van druk, fotoko-
pie of op welke wijze dan ook zonder
voorafgaande schriftelijke toestem-
ming van de uitgever.

Inleiding

*In de reeks 150 jaar leven in Eindhoven verscheen eind
2017 als derde deel het nummer Algemeen vormend
onderwijs. Het tweede deel in de serie is nu gewijd aan
het Beroepsvormend onderwijs. De term Beroepsgericht
onderwijs wordt ook vaak gebruikt. Alle typen
beroepsgericht onderwijs worden in dit deel (beknopt)
beschreven. In al deze vormen van onderwijs zat natuurlijk
ook een algemeen vormende component. Onderwijs is
werkelijk algemeen vormend als ook een daadwerkelijke
verkenning van beroepen ingebouwd is. Op dit moment
is het VMBO (ontstaan vanuit LBO en MAVO) in ons land
ingebouwd in scholengemeenschappen voor algemeen
vormend onderwijs (HAVO en VWO), een opmerkelijk feit.
Deze samenvoeging komt hierna nader aan de orde.*

Het beroepsgericht onderwijs was vanouds een zorg voor bedrijven en instellingen, ook via onderlinge samenwerking. Als gevolg van de industrialisatie (en mechanisering) werd deze zorg steeds complexer. Vanaf eind negentiende eeuw werd beroepsvorming geleidelijk aan gezien als een algemeen belang. Dus als een taak van de overheden voor een onderwijssysteem dat voorbereidde op de wereld van arbeid en beroepen, waar nodig aangevuld met meer specifieke bedrijfsopleidingen. Er werden vooral op initiatief van de bedrijven en andere instellingen vormen van beroepsonderwijs op lager en middelbaar niveau gerealiseerd. Al die initiatieven beschrijven (bestuurlijk, organisatorisch en onderwijskundig) is zeer complex. Ik moet me beperken tot grote lijnen. Op een hoger plan kwam de Technische Hogeschool (nu TU/e) tot stand en dat is een verhaal apart.

Verderop zullen we zien dat zich in de volgende fase (1960-heden) ingrijpende structurele veranderingen voordeden in het voortgezet onderwijs (Mammoetwet) en dat er een steeds sterkere tendens ontstond om de eerste jaren van dat onderwijs een algemeen vormend karakter te geven voor alle leerlingen. De laatste decennia is evenwel duidelijk geworden dat ondernemingen voortdurend eigen initiatieven moeten ontwikkelen op het terrein van (specifieke) opleiding, werkplek-leren, training en coaching. Afstemming tussen de maatschappelijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het beroepsonderwijs en die van de ondernemingen en instellingen zelf is dus een continu aandachtspunt.

De terugblik

Grote revoluties zoals de agrarische revolutie (de mens zette zich neder), de revolutie van de boekdrukkunst, de industriële revolutie en de digitale revolutie hadden en hebben grote invloed op opvoeding/onderwijs en veranderden mens en maatschappij onomkeerbaar. In dit deel over het beroepsvormend onderwijs in Eindhoven van 1850 hebben we dus te maken met de gevolgen van de industriële omwenteling en zeker ook met de digitale die zich maatschappelijk al heeft verankerd en een haast onvoorstelbare toekomst laat zien en aankondigt. Scholen zullen er blijven, ook al verandert het geven en nemen van onderwijs op tal van punten. De institutie Onderwijs moet nu eenmaal geconcretiseerd worden in organisaties die ergens fysiek te vinden zijn.

Ook het beroepsvormend onderwijs in Eindhoven is uitgebreid beschreven door Jan van Oorschot in zijn tweedelige *Eindhoven. Een samenleving in verandering* (1982), een grondig overzichtswerk dat de periode 1810-1960 beslaat, 150 jaar dus. Eeuwenlang waren er in Eindhoven uiteraard mogelijkheden om een vak te leren, maar dat waren geen opleidingen

Dit is in de serie *150 jaar leven in Eindhoven* het tweede nummer over onderwijs in de stad en behandelt het beroepsvormend (beroepsgericht) onderwijs. Het beroepsgericht onderwijs was vanouds een zorg voor de bedrijven en instellingen zelf. Als gevolg van de industrialisatie (en mechanisering) werd deze zorg steeds complexer. Vanaf het einde van de negentiende eeuw werd beroepsvorming steeds meer gezien als een algemeen (economisch) belang. De overheid werd steeds meer verantwoordelijk voor een onderwijssysteem dat voorbereidde op de wereld van arbeid en beroepen. Daarnaast bleven particuliere initiatieven en specifieke opleidingen bestaan. Vooral op initiatief van bedrijven en andere instellingen werden vormen van beroepsonderwijs op lager en middelbaar niveau gerealiseerd, later op hoger en wetenschappelijk niveau. In de periode 1960 tot heden deden zich ingrijpende structurele veranderingen voor in het gehele voortgezet onderwijs (Mammoetwet) en ontstond een tendens om de eerste jaren een meer algemeen vormend karakter te geven voor alle leerlingen. De verhouding tussen de opleidingen en de werkgevende organisaties was, is en blijft een steeds terugkerend thema. Eindhoven kende vanaf 1880 veel dynamiek op het terrein van het nijverheidsonderwijs. De taakopvatting en rol van de Philips Vakonderwijsscholen (sinds 1920), de Textielschool (vanaf 1912) en later ook het vormingswerk van de Mater Amabilis- en Levensscholen dwingen bewondering af door de gebundelde deskundigheid en door de daadkracht. Na 1960 zien we de huishoudschool en ambachtschool opgaan in het LBO en later VMBO, niet altijd een succesverhaal. Het middelbaar en hoger beroepsonderwijs raakten organisatorisch geïntegreerd in omvangrijke instellingen, aanvankelijk ROC's genoemd, maar later voorzien van namen zoals Summa, Helicon en Fontys. Het zat er al lang aan te komen dat Eindhoven zich zou richten op het onderwijs van industriële vormgeving en design. De strijd met Tilburg om de Technische Hogeschool, later Technische Universiteit spreekt ook nu nog tot de verbeelding: het ging allemaal niet vanzelf, maar het lukte wel. De conclusie na twee delen *Onderwijs in Eindhoven* kan zonder meer luiden dat studeren in Eindhoven op alle niveaus en in vele beroepen en vakken mogelijk is.

8 776940 400126

150 JAAR LEVEN IN *Eindhoven*

**ONDERWIJS IN EINDHOVEN
ALGEMEEN VORMEND ONDERWIJS**

Uitgeverij Optima

Colofon

150 jaar leven in Eindhoven
Nr 3 Onderwijs in Eindhoven; Algemeen
vormend onderwijs

Redactie en medewerkers

Frans Dekkers, Jeanne Frankhuizen-Benders,
Jan van Gijzel, Giel van Hooff, Huub Jacobs,
Wim Langenhoff, Ad Maas, Jan van Schagen,
Hans Schippers, Freke Sens, Jos Smeets,
Peter Thoben en Hans Uijtdewilligen.

Beeldredactie

Huub Jacobs

Hoofredactie

Peter Thoben

Redacteur voor dit nummer

Ad Maas

Coördinator

Jeanne Frankhuizen-Benders

Vormgeving

Michiel Ridderikhoff, Nieuwegein

Afbeelding voorzijde

Glas-in-loodraam door Daan Wildschut in
Augustinianum. Foto: Peter Thoben

Afbeelding achterzijde

Lagereschoolklas Krabbendam. Eindhoven in
Beeld (EiB) 23121

Correctie nummer 2

Het rechter onderschrift op pagina 31 is
onjuist en moet zijn:

*Peer van den Molengraft, Burgemeester
Jos van Kemenade, 1992. Foto: Peter Cox.
Collectie: Peter Thoben*

Copyright

Het auteursrecht van de in deze uitgave opgenomen arti-
kelen berust bij de auteurs. Het auteursrecht op de in deze
uitgave opgenomen afbeeldingen berust bij de rechtheb-
benden, zoals beschreven in de fotobijschriften.

De uitgever heeft van alle hem bekende rechthebbenden
van de in dit tijdschrift opgenomen teksten en afbeeldingen
toestemming verkregen om deze af te drukken. Indien an-
deren menen zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt
hen verzocht zich in verbinding te stellen met de uitgever:
p/a Uitgeverij Optima, Stalstraat 1, 4132 VD Vianen.

© Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/
of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of
op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

rhc^e

regionaal historisch centrum eindhoven

EINDHOVEN
in Beeld

Inleiding

Door de eeuwen heen zijn er ook in Eindhoven twee lijnen van onderwijsontwikkeling te volgen: het algemeen vormend onderwijs en het beroepsvormend onderwijs. Later komt de publicatie in deze reeks over het beroepsvormend onderwijs in Eindhoven (inclusief de Eindhovense kostscholen). De Canon van Eindhoven bevat geen expliciete tekst over onderwijs. Dat past ook niet in een concept dat van concrete personen en gebeurtenissen uitgaat. Hopelijk kan deze publicatie stimuleren om de geschiedschrijving van het onderwijs in en om Eindhoven professioneel ter hand te nemen. Deze publicatie berust op studie en onderzoek van anderen en op mijn eigen ervaringen met het onderwijs in Eindhoven tussen 1968 en 2003. Het onderwijs in Eindhoven is uitgebreid beschreven door Jan van Oorschot in zijn tweedelige Eindhoven. Een samenleving in verandering (1982). De eeuwen daarvoor zijn beschreven door L.G.A. Houben in het eerste deel van zijn Geschiedenis van Eindhoven. De stad van Kempenland. Degelijke ouderwetse geschiedschrijving van een katholiek priester, maar hij schonk tamelijk weinig aandacht aan het onderwijs. Wat meer informatie over onderwijs in het verleden bood het in opdracht van de directie van Vroom & Dreesmann geschreven boek Eindhoven van de archivarissen Tops en Verschueren (1965). Jan van Oorschot was in 1991 betrokken bij een deel in de serie Ach Lieve Tijd onder de titel De boeiende historie van Eindhoven, de Eindhovenaren en hun onderwijs. Juist deze uitgave is nu na ruim 25 jaar toe aan een herziening en uiteraard een aanvulling wat betreft de jaren na 1980. Verder dan een overzicht komt de publicatie van Jan van Oorschot niet, maar de schets van de tijd daarvoor is nog steeds de moeite van het lezen, navertellen en parafraseren waard. En daar waar het kan, doe ik dat dan ook.

In de serie *150 jaar leven in Eindhoven* verschijnen twee afleveringen over onderwijs in Eindhoven. Een deel over het algemeen vormend onderwijs en een deel over het beroepsvormend onderwijs. In dit deel wordt het algemeen vormend onderwijs belicht: onderwijs aan kleuters, lager onderwijs (later samen het basisonderwijs), het voortgezet onderwijs en het buitengewoon of later het speciaal onderwijs.

Vanaf 1853 ontwikkelde zich in Eindhoven opvang en onderwijs voor kleuters. De congregatie van de Zusters van Liefde en de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen namen daartoe initiatieven, terwijl de gemeente zich terughoudend opstelde.

In de tweede helft van de negentiende eeuw was er een versterking van het katholieke onderwijs, omdat congregaties scholen stichtten zoals de Fraters van Tilburg. De invloed van deze onderwijscongregatie was extra groot, omdat ze met veel succes zelf onderwijsmethoden ontwikkelde en uitgaf. Door de industrialisatie nam ook het aantal niet-katholieken toe en dus de behoefte om niet-katholieke scholen te stichten. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen kreeg in Eindhoven grond onder de voeten: de eerste Nutsschool van ons land kwam tot stand in 1876.

In de twintigste eeuw profileerden zich ook in Eindhoven lager en middelbaar (voortgezet) onderwijs in vier zuilen. De stad telde katholieke, protestants-christelijke, openbare en bijzonder neutrale scholen (het onderwijs van het Nut). De rol van OMO (Ons Middelbaar Onderwijs) was erg belangrijk, evenals het verzet daartegen. Het voortgezet onderwijs veranderde organisatorisch ingrijpend door de strijd tussen de denominaties (vanaf circa 1900), de Mammoetwet van 1968 en enkele tientallen jaren later door de vorming van scholengemeenschappen.

Dat ingewikkelde proces leidde ertoe dat Eindhoven nu 17 onderwijsinstellingen kent met vmbo-, havo- en vwo-afdelingen. In de twintigste eeuw kwamen ook in Eindhoven tal van scholen voor buitengewoon en speciaal onderwijs tot stand. Door het landelijke project Weer Samen naar school (WSNS) werd een aantal scholen voor kinderen met lichtere beperkingen sbo (speciaal basisonderwijs) genoemd en dus in wisselwerking gebracht met het basisonderwijs. Voor kinderen met zwaardere beperkingen (4 clusters) is de term speciaal onderwijs (so) gangbaar gebleven en is Eindhoven goed voorzien van instellingen voor jonge en oudere kinderen c.q. leerlingen.

